

108
UNIVERSITATEA „REG. FERDINAND I.” DIN CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINĂ

No. 1504.

CU CE A CONTRIBUIT ARDEALUL ȘI BANATUL
LA FORMAREA MEDICINEI ȘTIINȚIFICE ROMÂNEȘTI

TEZA
PENTRU
DOCTORAT ÎN MEDICINA ȘI CHIRURGIE

Prezentată și susținută în ziua de 23 XI 1939 de

CHIȘIU ADELINA

CLUJ, 1939

TIPOGRAFIA „VIEAȚA CREȘTINĂ” STR. CHINTAULUI 51

UNIVERSITATEA „REG. FERDINAND I.” DIN CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINĂ

No. 1504.

CU CE A CONTRIBUIT ARDEALUL ȘI BANATUL
LA FORMAREA MEDICINEI ȘTIINȚIFICE ROMÂNEȘTI

TEZA

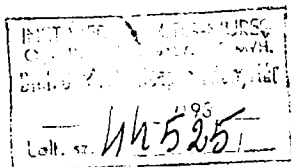
PENTRU

DOCTORAT ÎN MEDICINĂ ȘI CHIRURGIE

Prezentată și susținută în ziua de 23 XI 1939 de

CHIȘIU ADELINA

24 MAY 2005

CLUJ, 1939

TIPOGRAFIA „VIEAȚA CREȘTINĂ” STR. CHINTAULUI 51

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I,” CLUJ
FACULTATEA DE MEDICINA

Decan Prof. Dr. MICHAÏL D. *J. Brăgovic*
Profesori :

Clinica stomatologică	— — —	Prof. Dr. Aleman I.
Microbiologia	— — —	” ” Baroni V.
Fiziologia umană	— — —	” ” Benetato Gr.
Istoria medicinei	— — —	” ” Bologa V.
Patologia generală și experimentală	— — —	” ” Botez A. M.
Clinica oto-rino-laringologică	— — —	” ” Buzoianu Gh.
Istologia și embriologia umană	— — —	” ” Drăgoșu I.
Semiologia medicală	— — —	” ” Goia I.
Clinica ginecologică și obstetricală	— — —	” ” Grigoriu C.
Clinica medicală	— — —	” ” Hațieganu I.
Medicina legală	— — —	” ” Kernbach M.
Chimia biologică	— — —	” ” Manta I.
Clinica oftalmologică	— — —	” ” Michail D.
Clinica neurologică	— — —	” ” Minea I.
Igiena și igiena socială	— — —	” ” Moldovan I.
Radiologia medicală	— — —	” ” Negru D.
Anatomia descriptivă și topografică	— — —	” ” Papilian V.
Clinica chirurgicală	}	” ” Pop A.
Medicina operatorie		
Clinica infantilă	— — —	” ” Popoviciu Gh.
Farmacologia și farmacognozia (supl.)	— — —	” ” Popoviciu Gh.
Chimie medicală	— — —	” ” Secăreanu Șt.
Balneologia	— — —	” ” Șturza M.
Clinica dermato-venerică	— — —	” ” Tătaru C.
Clinica urologică	— — —	” ” Țeposu E.
Clinica psihiatrică	— — —	” ” Urechia C.
Anatomia patologică	— — —	” ” Vasiliu T.
Igiena Generală	— — —	Agr. Zolog M.
Fizica medicală	— — —	Conf. Bărbulescu N.

JURIUL DE SUSȚINERE:

PREȘEDINTE:	D-l. Prof. Dr. V. BOLOGA	
MEMBRII :	} ” ” ” V. PAPILIAN ” ” ” M. STURZA ” ” ” GH. POPOVICIU ” ” ” GR. BENETATO	
		SUPLEANT:
		” Conf. ” I. GAVRILĂ

Prefață

Domnul Prof. V. Bologa a arătat în mai multe conferințe ținute de Extensiunea universitară, la Școala politehnică din Timișoara și la Societatea Română de Istoria Medicinii din București, cari au fost medicii români din Ardeal și Banat și care a fost opera lor. În cadrul acestor conferințe domnia Sa a încercat să schițeze aportul acestor medici ardeleni și bănățeni la formarea medicinei științifice românești.

Într'un mic articol, care n'a fost încă tipărit, Domnul Prof. Bologa a încercat să evidențieze și mai lămurit aceasta contribuție a Ardealului și Banatului.

Solicitându-i un subiect de teză, Domnia Sa mi-a încredințat pentru elaborare același subiect, cerându-mi să aprofundez și să documentez mai temeinic cele afirmate de Domnia Sa.

Argumentele pentru teza susținută de D-nul Prof. Bologa le-am cules din lucrările fundamentale pentru Istoria medicinei românești ale regretaților I. Felix și G. Crăiniceanu și ale domnilor Victor Gomoiu, Pompei Samarian și V. Bologa, citate la bibliografie.

mănești dată de domnul Prof. *Bologa*, putem constata că influența medicilor români ardeleni s'a resimțit atât în faza precursorilor (până la 1825) și a formării nucleului de medici români, care ar mai putea fi numită și faza de asimilare a medicinei științifice apusene (1825-1855), cât și în faza de organizare (timpul lui Davila 1855-1885) și în epoca de creațiune științifică românească (după 1885). *Mai mult chiar, se poate constata că la trei răscruci de vremuri, doi Ardeleni și un Bănățean au dat devenirii Medicinii românești impulsuri hotărâtoare (Piuariu, V. Pop, Babeș).*

II

1). In istoria medicinei românești întreg veacul al XVIII este caracterizat prin faptul că atât în Principate cât și în Ardeal apar cei dintâi medici titrați de neam românesc. Ivi-rea lor, răsleți, nu poate însemna încă începutul unei mișcări. Dar faptul apariției lor își are însemnătatea sa: Românii până atunci avuseseră foarte puțini oameni cu pregătire universitară. Acuma numărul lor începe să crească; ei sparg gheața și arată lumii că și neamul nostru e în stare să dea oameni cu învățatură de la școlile înalte din Apus. Intre acești pioneri numărul și calitatea medicilor au avut o importanță considerabilă. Fiecare doctor în medicină român contribuie prin simpla lui existență la crearea unei noi atmosfere culturale, la dărâ-marea unor prejudecăți.

În Principate avem un număr mai mare de astfel de înainte-mergători. Tot grupul de medici aromâni, a cărui importanță a evidențiat-o în mai multe lucrări domnul Prof. *Bologa*, face parte din această trupă de asalt.

Dar și Ardealul a dat vre'o câțiva pioneri. Încă la 1737 găsim în Sibiu, angajat de autoritățile municipiului pe un chirurg, *Ioan Mihail Popp* (de bună seamă om fără studii uni-versitare, dar totuș cu oareșicare pregătire profesională ru-dimentară), douăzeci de ani mai târziu, la 1757 este menționat în Blaj un „Physicus“ *Ioan Aron*, care dacă nu va fi fost chiar doctor în medicină de bună seamă avea cel puțin titlul de magistru în chirurgie. Despre amândoi știm încă mult prea puțin pentru a le putea fixa locul convenit în Istoria Medicinei (Cf. *Bologa*, „Ist. Med. în Ard.“ p. 21-24).

Cu atât mai bine suntem în schimb informați, grație cercetărilor recente ale domnilor profesori *Ioan Lupas* și *Valeriu Bologa*, asupra celei mai proeminente personalități

medicale românești din veacul al XVIII-lea, asupra ardeleanului *Ioan Piuaru Molnar* (1741 sau 1749-1815). În timpul când Piuaru ajungea în Ardeal la apogeu, în Moldova și Muntenia abia începuse să activeze un număr nu prea mare de medici macedo-români, dintre cari mulți nici nu ajunseseră încă la conștiința clară a românismului lor. Dincoace de Carpați, după moartea lui *Aron, Piuaru* era singurul medic român.

După ce și făcuse studiile, probabil în Viena, el, lipsit de ori și ce protecție și de privilegiile pe cari i le-ar fi putut oferi apartenența la una din clasele sau nașunile privilegiate, își croește calea grație calităților sale deosebite. Il vedem medic oculist al Principatului Ardelean, pe urmă profesor de oculo-știință la Înalta Școală Medico-Chirurgicală din Cluj, ba chiar vedem că este chemat de persoane din elita vieneză în capitala Austriei pentru a le opera la ochi. Nu este aici locul ca să insistăm asupra rolului important pe care *Piuaru* l'a jucat în renașterea culturală și politică a Românilor ardeleni. Sânt fapte prea bine cunoscute în istoria noastră. Cea ce trebuie fixat aici este faptul, că *el a fost cel dintâi mare medic învățat pe care l-a dat ramura daco-română a neamului nostru. Ioan Piuaru-Molnar* arată neamului său că și un Român poate să ajungă medic, nu numai destoinic în practică, ci și distins în știință. El este autorul acelei vestite „*Paroensis ad auditores chirurgiae*“ (Cluj 1793) *care e cea dintâi lucrare științifică medicală datorită unui Român, el este totodată primul profesor academic din neamul nostru.* Lui *Piuaru* se mai datorește faptul, că o serie de tineri români ardeleni au fost îndemnați să studieze medicina. *Lui i se datorește în primul rând vadul care a deschis Românilor ardeleni calea spre medicină.*

Iată cea dintâi faptă importantă pe care i-a dat-o Ardealul Istoriei Medicinii românești.

• • •

PARÆNESIS
AD AUDITORES
CHYRURGIAE
IN LYCEO REGIO ACADÉMICO
CLAUDIOPOLITANO

HABITA

A

IOANNE MOLNAR
de MULLERSHEIM

DE
MORBIS, & MEDICINÀ OCULORUM
PROFESSORE PUBLICO
QUUM PRIMUM SUA COLLEGIA
ORDI RETUR

ANNO MDCCXCI.

MENSE NOVEMBRI.

CLAUDIOPOLI

Typis Martini Hochmeister, Cæs. Reg. Priv. Dicast.
Typograph. & Bibliopolæ 1793.

1) Paraenesis de I. Pluarius-Molnar. Cea dintâi
lucrare medicală datorită unui medic dacc-român.

2.) Nici *Pjuariu*, nici contemporanii săi din Principate, nu credeau încă, că s'ar putea crea o literatură medicală în limba românească. Cea ce publicau ei, apărea în latinește, grecește sau frațuzește. În curând însă generația care le urmează începe să-și bată capul cu problema scrisului românesc și a creerii unei terminologii științifice în limba noastră. În București *Episcopescu*, în Iași grupul din Jurul lui *Cihac* și *Zotta*, încearcă cu succes să săvârșească această operă deschizătoare de drumuri nouă.

Nu încapă îndoială că literatura și limba științifică medicală românești s'au format și au evoluat în Principate; *totuș trebuie să constatăm că cel dintâiu imbold a venit din Ardeal*. Un *Simion Ramonțiaș* și un *Vasile Pop* (1787-1843), amândoi îndrumați probabil chiar de *Pjuariu* de a studia medicina, amândoi trecuți în cursul carierei lor medicale și prin Principate, ceva mai târziu *Atanasie Sandor* din Arad, constituie împreună cu macedo-românul *Gheorghhe Roja* din Timișoara a doua generație de medici români din Ardeal și Banat. Toți patru au lăsat urme adânci în viața culturală și socială a neamului lor. Cel mai însemnat pentru istoria medicinei românești este *Vasile Pop*, care încă înainte de colegii săi contemporani din Principate, în 1821, îndrăznește să tipărească cea din tâu disertație medicală românească „Despre apele minerale dela Arpătac, Bodoc și Covasna“. Începutul făcut de Vasile Pop a fost cât se poate de fericit.

Ferindu-se de exagerările latinistilor el ne dă pentru întâiași dată o terminologie neoașă românească care a avut răsunet și dincolo de Carpați.

În mișcarea aceasta de naționalizare a scrisului nostru medical, care în deceniul al IV-lea și V-lea al veacului trecut a luat în Principate o mare amploare, activează cu aceiași pricepere capul celei de a treia generații a medicilor Ardeleni, bănățeanul *Pavel Vasici* [1806-1881]. Dela 1830 până la adânci bătrânețe el a scris în limba românească o mulțime de lucrări medicale, cu o largă circulație și în Țara veche, care l'a onorat alegându-l membru al Academiei Române.

2. PAVEL VASICIU 3. Antropologia lui Vasiciu.

*Prin contribuția sa hotărâtoare la formarea unei literaturi și a unei terminologii științifice românești, Ardealul și-a adus al doilea mare aport la evoluția medicinei românești *)*.

*) Este de notat faptul că înainte de apariția unor publicații științifice în limba românească s'au tipărit în Ardeal dela 1744 încoace o serie de circulare, ordonanțe sanitare, afișe cu sfaturi medicale în limba românească. Este vorba de traduceri după acte guvernamentale, făcute pentru a fi aduse la cunoștința poporului român din Monarchia Habsburgică (cf. Bologa. „Inceputurile medicinei științifice românești” pag. 28-30) De fapt acestea sunt cele dintâi tipărituri medicale în limba românească, situate cronologic înaintea ordonanțelor sanitare etc, românești din Moldova și Muntenia. Ele sunt interesante din punct de vedere bibliografic, nu au influențat însă formarea unei literaturi și terminologii științifice românești. De aceea le amintim aici numai sub titlul de curiozitate, neputându-le considera ca o contribuție hotărâtoare a Ardealului la istoria medicinei românești.

3. În deceniul al VI-lea al veacului al XIX omul providențial *Carol Davila* începe să organizeze mișcarea medicală din Țara Veche. Vreo 40 de ani ținuse procesul de asimilare a medicinei apusene, datorită grupului ieșan, bucureștenilor contemporani ai lui *Episcopescu* și ardelenilor răsleți din generațiile lui *Vasile Pop* și *Pavel Vasici*.

Pentru Ardeal timpul care urmează rămâne mai departe o epocă de activitate izolată a nu prea numeroșilor medici români, în Țara Veche în schimb situația este alta, mult mai fericită: Sunt date toate posibilitățile pentru o înmănunchiere, o coordonare, o sistemizare, cu un cuvânt pentru organizarea vieții medicale românești. Cel care o săvârșește cu o energie de -fer, cu o intuiție genială a necesităților, este *Carol Davila*. El pune o bază definitivă și trainică medicinei românești de azi.

Pentru aceasta operă mare el avea nevoie de multi colaboratori harnici și înțelegători. *Davila* voia ca între aceștia să fie cât mai mulți Români. Și-a atras și pe urmă și-a format mai ales din tineretul Țării vechi. Știa să-și strângă în jurul său ucenici din toate clasele sociale. Dar tot nu îi erau de ajuns. Când îi era dat apela și la Ardeleni. Dintre acești medici români ardeleni care au lucrat în epoca lui *Davila* în Țara veche, brașoveanul *Constantin Nica* [1833-1883] a fost fără îndoială cel mai important.

Ca și majoritatea covârșitoare a celorlalți medici români ardeleni doctor a celebrei Facultăți vleneze, înzestrat cu temelnice cunoștințe și calități intelectuale remarcabile, el a fost cel dintâi pediatru în București și un scriitor medical care a lăsat urme neșterse în literatura noastră științifică. Un colaborator direct al lui *Davila* a fost ardeleanul *Vasile Manfi* care face parte câva timp din membrii corpului didactic al Școlii de Medicină din Ardeal.

Foarte mulți ardeleni găsim și în corpul medical al armatei române, organizat de *Davila*. Mulți dintre ei s'au distins pe câmpul de luptă 1877-78, ca de exemplu *Gheorghe Diamandi* din Brașov, *Nicolae Grancea* din Făgăraș și

alții. Tot mai mulți tineri din Ardeal se duc să studieze medicina în București și rămân în țară. Cel dintâi Român ardelean promovat doctor în capitala României [1886] este *Gheorghe Ciurcu*. El ca și mulți alți compatrioți ai săi practică medicina în țară, fie în capitală fie în orașele de provincie, îngroșând astfel rândurile medicilor români de care era atâtă nevoie, cu elemente entuziaste și muncitoare.

Iată încă o contribuție a Ardealului, modestă dar nu lipsită de importanță la consolidarea vieții medicale românești. *]

4. După 1880 medicina românească era bine fundamentată grație lui *Davila* și a oamenilor săi.

Ea trecuse prin faza de asimilare și organizare. Acuma existau toate condițiile pentru ca să poată intra în faza desăvârșirii, *în faza creațiunii științifice*. Încă din vremea creării Facultății de Medicină din București și mai târziu din Iași [1869-1878], vedem desemnându-se unele începuturi în direcția aceasta.

Între membrii corpului didactic ale acestor două înalte instituții de învățământ medical găsim tot mai mulți învățați care pe lângă exercitarea demnă și plină de succes a practicii medicale, pe lângă o onestă activitate didactică, se disting printr'o activitate științifică frumoasă. Lipsa totuși încă o personalitate științifică covârșitoare un om ale cărui descoperiri să aibă un răsunet profund și dincolo de hotarele țării, un cercetător care să învețe tinerele generații încredințate lui nu numai să asimileze cea ce au descoperit alții, ci și să creeze metode noi în medicină.

*) Ar trebui odată făcută — pentru o documentare mai temeinică a acestui aspect al problemei contribuției ardeleni la demersul evoluției medicinei românești — statistica exactă a Românilor ardeleni cari au fost medici în Țara veche până la 1918. Cred că numărul lor s'ar ridica la mai multe sute, între ei oameni de seamă, cari au jucat un rol în viața medicală și culturală a Regatului, ca de ex. prof. *Ioan Afina*, doctorii: *Sibincanu, Culcer, Ioachim Drăgescu, Vasile Bianu, Valeriu Roșculeț, Ioan Neagoie, Gheorghe Crăiniceanu, Nicolae Popa, Dumitru Popovici, Dimitrie Stănescu, Ioan Bordea* etc. etc.

4. VICTOR BABEȘ

Banatul a avut soartea fericită de a da medicinei românești omul care să o treacă în ultima și cea mai desăvârșită fază a ei, faza creațiunii științifice. Acesta a fost *Victor Babeș* [1854-1926]. Acest învățat desăvârșit și creator în ale științei, deschizător de drumuri nouă în medicina universală, a fost chemat la București după ce, om tânăr încă ajunsese în străinătate să fie cunoscut și admirat. Este marele merit a celor care conduceau atuncia micul Regat de a fi recunoscut importanța lui *Victor Babeș* și de a-i fi dat posibilitatea să-și desăvârșască în Capitala țării opera sa. *Babeș* organizează în București institutul care îi poartă numele și care în vremurile acelea era considerat ca unul din cele mai importante din Europa.

Cu lucrările și descoperirile sale săvârșite în acest institut el contribuie în largă măsură alături de un *Pasteur* și *Koch* la întemeierea unei ramuri nouă a medicinii, *microbiologia*. Din institutul acesta pornesc o serie de idei nouă pentru imunologia modernă. Prin activitatea lui *Babeș* medi-

cina românească se impune tot mai mult străinătății. El fecundează ramuri de activitate nouă în medicina românească. Toate aceste înfăptuiri fundamentale pentru evoluția de mai târziu a medicinei românești sunt încoronate de faptul de importanță covârșitoare că *Victor Babeș*, uneori numai prin exemplul său, alteori direct prin formarea de elevi, *face să răsbească în viața medicală românească metode nouă și un spirit nou: metodele și tendințele cercetării și creațiunii științifice.*

*Prin el, colaboratorii săi, elevii săi *) și contemporanii săi influențați de el direct sau indirect, medicina românească trece printr'o cotitură hotărâtoare, însemnată de personalitatea lui covârșitoare, în faza ei de desăvârșire.*

Aceasta este ultima și cea mai însemnată contribuție a Ardealului și Banatului la istoria medicinei românești

5. În aceasta ordine de idei nu se poate trece cu vederea rolul Brașovului ca un mic centru de activitate și continuitate medicală românească în Ardeal. Acest fenomen unic în istoria civilizației românești ardeleni a fost semnalat și documentat de domnul prof. *Bologa*.

Intr'adevăr se poate constata [și acest lucru trebuie să-l repetăm] că deși au existat în Ardeal medici români de seamă, cu o activitate remarcabilă, dintre cari unii au putut să influențeze chiar și medicina din Țara Veche, ei totuș rămân niște izolați în timp și în spațiu. Erau prea puțini și prea solitari pentru ca să putem vorbi de o viață medicală românească a Ardealului. Li găsim în Blaj și în Sibiu, în Timișoara și Lugoj, în Arad, în Cluj și în Năsăud, chiar și pe pozițiile înaintată în Oradea Mare, sau în orașele ca Făgăraș și Sebeș.

O excepție dela aceasta regulă face Brașovul. De pela

*) Intre acești elevi care s'au distins prin remarcabile opere științifice sunt și vre-o câțiva ardeleni ca de exemplu profesorul *Emil Pușcariu* din Iași, Dr. *Emil Pop* din București — pentru a nu cita decât pe cei cari nu mai sunt în viață.

În Braşov îşi scrie *Vasile Pop* disertaţia sa „Despre apele minerale“ care înseamnă o piatră de hotar în istoria literaturii medicale româneşti. Din acest oraş porneşte *Constantin Nica* şi aici îşi trăieşte *Pavei Vasici* anii celei mai fecunde activităţi ştiinţifice. În Braşov îşi tipăreşte *Vasici* cele două volume de „Macroviotica“ şi minunatele sale articole de popularizare a medicinei. În acest oraş găsim pe singurul medic român din Ţara veche care a trăit în Ardeal, pe *Nicolae Gănescu* aici lucrează câţva timp *Ioan Neagoe* înainte de a trece în Ţara Veche, unde a devenit cunoscut prin cercetările sale asupra pelagrei. Braşovean a fost în sfârşit distinsul *Gheorghe Baiulescu*, unul din cei mai căutaţi practicieni din acest oraş, al cărui corp medical s'a distins întotdeauna în Ardeal. Pe baza experienţelor sale îndelungate ca director al serviciului de hidroterapie amintit, *Baiulescu* a putut să-şi publice la începutul secolului nostru voluminosul tratat de „Idroterapie medicală“, o lucrare medicală românească din cele mai apreciate. Astfel Braşovul şi-a avut nu numai o continuitate de medici români, o viaţă medicală românească destul de vioaie, ci prin *Vasile Pop Vasici* şi *Baiulescu* a jucat un rol în istoria literaturii medicale româneşti.

Concluzii

1. Medicina românească s'a dezvoltat în Țara Veche. Prin împrejurările vitrege în cari a trăit Ardealul românesc nu a putut să țină pas cu evoluția medicinei din Regat. Au existat însă în Ardeal o seamă de medici distinși care, deși izolați, totuși în anumite momente, uneori chiar hotărâtoare, au putut să influențeze mersul istoriei medicinei românești.

2. Cel dintâi fenomen important în direcția aceasta a fost apariția în veacul al XVIII-lea a marii personalități medicale românești, a sibanului Ioan Piuariu Molnar. Piuariu n'a fost numai cel dintâi medic titrat din ramura daco-română ci și cel dintâi profesor academic român și cel dintâi român care a publicat (în latinește) o lucrare medicală științifică. (1793).

3. Tot un ardelean a fost autorul primei lucrări medicale în limba românească (1821). Acesta Vasile Pop, ca și bănățeanul Pavel Vasici au contribuit mult la formarea terminologiei medicale românești.

4. La opera de consolidare și organizare a medicinei românești a lui Carol Davila au contribuit o seamă de medici români ardeleni trecuți în Țara Veche.

5. Trecerea medicinei românești în faza de creațiune a fost determinată de personalitatea covârșitoare și activitatea prodigioasă a Bănățeanului V. Babeș,

Cluj 23 Noemvrie 1939

Văzută și bună de imprimat

Decanul Facultății de Medicină
ss. Prof. Dr. I. DRĂGOIU

Președintele tezei
ss. Prof. Dr. V. BOLOGA

Bibliografie

1. **I. Felix**: Istoria igienei în România București 1901.
 2. **V. Gomoiu**: Din istoria medicinei și învățatură medicală în România. București 1923.
 3. **G. Samarian**: Medicina și Farmacia în trecutul României III. vol. Călărași 1935. București 1938.
 4. **G. Crăciuneanu**: Literatura medicinei în România. București 1907.
 5. **I. Lupaș**: Dr. Ioan Piuariu Molnar. București 1939.
 6. **V. Bologa**: Contribuțiuni la istoria medicinei din Ardeal. Cluj, 1927.
 7. **V. Bologa**: Începuturile medicinei științifice românești. Cluj, 1930.
 8. **V. Bologa**: Victor Babeș și I. Cantacuzino. Cluj 1938.
 9. **V. Bologa**: Contribuția Ardealului și Banatului la începutul medicinei românești. (manuscris 1939).
 10. **Sextil Rusu**: Cea dintâi lucrare medicală în limba românească. Cluj, 1935 (teză).
-
-